

SZÖNYI VIVIEN

A MOLDVAI MAGYAROK TÁNCKULTÚRÁJÁNAK ÁLTALÁNOS VONÁSAI

KIVONAT: A tanulmány a hazai táncfolklorisztika egyik elmaradását kívánja pótolni a moldvai magyarság tánc kultúrájára vonatkozó eddigi adatok és részeredmények összegzésével. A népcsoport táncélete és tánckészlete korábban nem tartozott a táncfolkloristák érdeklődési körének középpontjába, tánc hagyományokkal – néhány szak tanulmány kivételével – csak érintőlegesen foglalkoztak a néprajzi leírások. A különböző forráscsoportokból származó ismeretek alapján a moldvai magyar településeken egy korábban jól szervezett, közösségileg működtetett táncélet rajzolódik ki előttünk. A nagyobb ünnepnapokhoz és az emberi életfordulókhoz kapcsolódó táncalkalmak mellett havi vagy heti rendszerességű multságok színesítették a társas szórakozás eseményeit. Tánckészlet tekintetében a középkori gyökerű, erős balkáni hatást mutató lánctánc kultúra határozza meg a tradicionális táncrendet, azonban a régió történeti hátterének, kulturális és társadalmi jellemzőinek együttes hatása miatt a repertoárba további táncrétegek, kis mértékben Kárpát-medencei páros-, nagyobb arányban pedig nyugat-európai kontratáncok is beépültek. Moldva tánc kultúrája napjainkban jelentős átalakuláson megy keresztül, melynek értelmezéséhez nélkülözhetetlen a korábbi tánc hagyományok felderítése, megismerése és elhelyezése az európai tánc történetben.

KULCSSZAVAK: táncélet, táncalkalom, táncdialektus, tánckészlet, moldvai magyarok

Jelen tanulmány célja a magyar táncfolklorisztika által fehér foltként számon tartott moldvai magyarság tánckultúrájára vonatkozó eddigi ismereteink összegzése, némileg pótolva a tudományág ez irányú elmaradását, melyre Martin György korábban már felhívta a figyelmet: „A moldvai csángó magyarság nagy területen szétszóródott különböző csoportjainak tánckincséről keveset, táncéletéről pedig semmit sem tudunk, [...]”¹ Annak ellenére, hogy a moldvai magyarság számít a legkutatottabb néprajzi csoportnak a hazai néprajztudományban,² táncéletük és tánckészletük mélyreható vizsgálatára mostanáig nem született vállalkozás. A táncművelés, táncpedagógia és táncművészet kezei között kiemelt szereppel bír a moldvai zene- és tánckultúra, mégis rendkívül kevés ismeretanyaggal rendelkezünk a táncok formai, tartalmi, stiláris és funkcionális sajátosságairól, a táncok szokáskörnyezetéről, valamint a táncgyógyományok és a helyi közösségek szociokulturális rendszerének kapcsolatáról.³ Mindezen hiányosságokból fakadóan a tudományos és művészeti interpretációk több esetben téves megállapításokra vagy félrevezető általánosításokra támaszkodnak. E tanulmány forrásai között a moldvai magyarság kultúrájára vonatkozó korai tudósítások és néprajzi leírások,⁴ valamint a rendszerváltás után meginduló táncfolklorisztikai gyűjtések eredményei említhetők.

A moldvai magyarok táncélete

A moldvai magyarság táncéletéről kevesebbet tudunk, mint tánckészletéről. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy Moldvában kevesen végeztek hosszabb időtartamú táncfolklorisztikai terepmunkát, a témát érintő szervezett gyűjtések pedig elsősorban a táncok filmes rögzítésére irányultak. A néprajzi csoportról szóló korai beszámolók nem a tánckultúrára fókuszáltak, a vidékre érkezők mégis gyakran említést tettek a táncélet egy-egy szegmenséről. Ezek a leírások

1 Martin 1990, 450.

2 Ilyés – Pozsony – Tánczos 2006.

3 Vö. Lipták 2014a, 40.

4 A régió magyar közösségeinek népzenejére és néptáncaira vonatkozó korai források összefoglalását lásd Ferkóné 2010.

az egykori moldvai táncélet forrásaiként értelmezhető, emellett az adatközlők elbeszéléseivel is gyakran egybecsengenek, így közlésüket fontosnak tartom.

Az egyik legkorábbi leírás Gegő Elek 1838-ban kiadott könyvében olvasható, mely a moldvai katolikusok nyilvános táncalkalmainak helyszínéül a plébánia udvarát jelölte meg: „[...] nálok [ti. a moldvai magyaroknál] a' nősülést megelőző udvari és utczai táncz, melly az oláhoknál történni szokott, nincs divatban, sőt a' korcsmák helyett a' papok' udvarán mulatnak.”⁵ Kubinszky Mihály kalocsai kanonok 1868-ban tett klézsei látogatása kapcsán jegyezte meg: „Midőn megérkeztünk, épen vecsernyéről tódult ki az ünnepi ruhába öltözött falusi nép. »Tánczra legények és leányok!« mondá patriarchalis hangon az öreg Petrás. Nem is kellett több; szavára talpon állott a tágos papi udvarba összecsoportosuló szép ifjúság.”⁶ A tánc helyszíne kapcsán ugyanezt erősítette meg Rubinyi Mózes 1901-ben közzétett leírása a *hóra* nevezetű vasárnapi nyilvános táncalkalomról: „A *hóra* a legérdekesebb csángó néprajzi képek közül való. Bármilyen forrón süt le a moldvai nap, vasárnap délután összegyűl a falusi ifjúság az ő táncterén, a mely rendszerint a templom mellett van. Csoportosan közelednek a leányok a templom felé. Megállnak valami kis hűvös szigeten s várja ki-ki a babáját. Kivétel ritkán akad, mert a tizennégyen túl mindenkinek van.”⁷

A moldvai magyarok nyilvános táncalkalmait az adott faluközösség egésze figyelemmel kísérte, a táncosok ott tanúsított viselkedését ellenőrizte és véleményezte. 1934-ben Csúry Bálint ekképp fogalmazott: „Istentisztelet után végignézzük az ográdában (a parókia udvarán) az ifjúság táncát is, mely a kántor és a szülők szigorú felügyelete alatt folyik.”⁸ Jénáki Ferenc 1924-es bírófalvi tudósítása pedig egy komoly papi szankcióra is kitért:

„Húsvét hétfő után három vasárnapon keresztül azonban Gherăești-n nem volt tánc. Büntetésül betiltották. És mi volt az oka? Húsvét másodnapján a templom előtti szabad térről elmentek táncolni a közeli kocsmá elé, sőt, a legények közül többen nem is jöttek hitoktatásra. Az esperesplébános értesülvén

5 Gegő 1838, 52.

6 Kubinszky 2004, 84. Az itt említett pap Petrás Ince János (1813–1886) lehetett.

7 Rubinyi 1901, 172. Kiemelés a szerzőtől.

8 Csúry 2004, 203.

erről, odament és rögtön feloszlatta az egész társaságot. Másnap, húsvét harmadik ünnepén az idősebb férfiak egész tömege jött a plébániára. Azt hittem, néplázadás van. Az apák felháborodva az ifjúság viselkedésén, határozott hangon követelték, hogy a táncot bizonytalan időre tiltsa be. Úgy is történt. Azóta nem is volt tánc. A negyedik vasárnap aztán az egész legény és leánytársaság eljött a plébániára s megígérték ünnepélyesen, hogy ezután jól fogják magukat viselni, hitoktatásra pontosan megjelennek, szülőiknek engedelmeskedni fognak s ezen ígéretük megtartásának ellenőrzésére maguk közül bizottságot alakítottak, sőt még a templom földézetének ők is hozzájárultak összegyűjtven ott rögtön nélkülözhető pénzüket. Erre aztán meg volt az engedély. Volt tánc is, de a hitoktatáson is ott voltak a legények is, a leányok is mind egy szálig. A vecsernye fél hétkor volt s aztán mindenki szép csendesen hazament.”⁹

Az idézetből kitűnik, hogy a helyi normák betartását nemcsak a plébános, hanem a közösség idősebb generációja is megkövetelte, ennek felügyeletét pedig a fiatalság részéről – a maguk közül választott „bizottságtól” – is elvárta. A klézsei fiatalok efféle tisztségviselőiről Ballagi Aladár történész már 1888-ban említést tett: „A fiatalság erkölcsére lányoknál a vatavicák, legényeknél a vatávok ügyelnek fel, kiket évenként közakarattal választanak vezéreikül a maguk soraiból.”¹⁰ Valamivel később, 1911-ben szabófalvi látogatása kapcsán Barabás Endre tanár is hangsúlyozta a helyi fiatal vezetők szerepkörét: „Az egyszerű papi ebéd elköltése után egyszerre csak a szobában termett egy diszesen felöltözött, szép, fiatal csángó pár – a vatávu és vatávica – (a falusi legények és leányok vezérei) és engedelmet kértek a délutáni templomozás utáni táncos összejövételre, még pedig magyar–románnal vegyes csángó nyelven.”¹¹

A moldvai magyar településeken a házasulatlan fiatalok egykori vezetői a *vatáv* (*vatávu*, *vatáb*)¹² és a *vatavica* (*vatávica*, *vetevica*, *vatazica*, *vatazsica*)¹³

9 Jénáki 2004, 168. Az idézetben említett Gherăești település magyar neve Bírófalva.

10 Ballagi 2004, 112.

11 Barabás 2004, 162.

12 A *vatáv* a román *vătaf* (ispán, kapitány, parancsnok, vezető, főnök) szó moldvai magyar tájnyelvi változata.

13 A *vatavica* a román *vătășiță* (nyoszolyólány, gazdaasszony, kulcsárnő, ispán felesége) szó moldvai magyar tájnyelvi változata.

voltak, akik a legények és a leányok sorából lettek megválasztva (olykor többen is) nagyobb ünnepek alkalmával, a faluközösség szokásától eltérően húsvétkor,¹⁴ karácsonykor vagy újév idején. „Megbízatusuk” egy évre szólt, szerepük pedig a táncszervezésben is jelentős volt, hisz a *vatáv* intézte a zenészfogadást, kisebb csapatával ő felügyelte az egész táncalkalmat,¹⁵ a *vatazsica* a leányok vezetőjeként pedig a zenészek ellátásában vállalt feladatot. Laczkó István leírása szerint Lábnyikban a *vatábok* külön beavatáson estek át: háromszor fél liter vizet meg kellett inniuk a falu központi kútjából.¹⁶ Gunda Béla 1948-ban végzett moldvai terepmunkái kapcsán szintén említést tett a legények vezetőjéről, azonban ő *kezesnek* nevezte a táncosok irányítóját.¹⁷

A további néprajzi és táncfolklorisztikai írások a moldvai táncélet kapcsán említést tesznek a nagyobb ünnepekhez (karácsony, újév, húsvét, templombúcsú) és az emberi életfordulókhoz (keresztelő, lakodalom) kapcsolódó táncalkalmakról, valamint a heti rendszerességű táncos összejöveletekről. A települések ünnepi mulatságai közül a búcsúk mindig is kiemelkedtek, hisz ilyenkor nemcsak a faluközösség, hanem a szűkebb régió katolikusai is részt vettek a templomi szertartáson és a táncmulatságon.¹⁸ Lokális szinten jelentősebb táncalkalmuk a *nuntának*¹⁹ vagy *menyekezőnek*, *menekezőnek* hívott lakodalom volt,²⁰ ahol már nemcsak fiatalok, hanem házások és idősebbek is bekapcsolódtak a táncba. Több helyen a *nuntát* egy-két héttel megelőzte a *szabogató* vagy *szabás*, amikor a *nyírásza*,²¹ azaz a menyasszony barátnői és női rokonai varró és szövő munkával segítettek az észtre,²² tehát a hozomány elkészítésé-

14 Nagy 1981, 367.; Gunda 1990, 49.

15 Péterbencze 1993, 71.

16 Laczkó 1989, 41.

17 Gunda 1990, 49.

18 Vö. Bucşan 1977, 330.

19 A román *nuntă* szó jelentése esküvő, menyegző, lakodalom, zsvivaj, zenebona, násznép, nászmenet.

20 Csűry 1930, 4–12.; Wichmann 1936.; Laczkó 1989, 42.; Domokos 1993.; Péterbencze 1993, 73–78.; Péterbencze 2019.; Péterbencze 2020b.; Sándor 1995, 930.; Kós 1997.; Köncei 2009, 1–2.

21 A *nyírásza* a román *mireasă* (menyasszony) szó moldvai magyar tájnyelvi változata.

22 Az észtre a román *zestre* (hozomány) szó moldvai magyar tájnyelvi változata.

ben.²³ Ilyenkor énekszó mellett gyakori volt a tánc is.²⁴ Az esküvőt megelőző napon külön a *nyirel*,²⁵ azaz a vőlegény és a *nyírásza* házánál *fülkét* vagy *vedrét* szerveztek.²⁶ Erre a közeli rokonságot hívták meg, s ekkorra már a zenekar is – két részre szakadva – megjelent az eseményen. Az esketés után szintén külön háznál folytatódott a lakodalom, majd a *nyírásza* kikérését követően, a násznép a vőlegény házánál mulatott. A következő napon az esemény az *izvárával*, más néven *palakányiával* zárult, ahova a fiatal pár már csak a lakodalom előkészületeiben és lebonyolításában segítőköt hívta meg egy közös étkezésre és mulatozásra.²⁷ A települések nagyobb ünnepnapjain és a lakodalmakban általában hivatásos zenészek, a környező falvakból származó cigány muzsikuskok szolgáltatták a zenét.²⁸

A tavaszi-nyári időszakban vasárnaponként *táncot*,²⁹ vagy más néven *hórát*,³⁰ *horbát*³¹ szerveztek,³² míg az őszi-téli időszakban *guzsalyost*,³³ *táncos guzsalyast* tartottak.³⁴ Előbbit szabadtéren rendezték meg, utóbbi helyszínéül pedig egy-egy ház nagyobb szobája szolgált, ahol a fiatalok előtt – néhány település esetében – a gyermekek táncalkalma, a *kicsi guzsalyas* is helyet kapott. Erre egy falubeli *sültüst*,³⁵ azaz furulyás legényt vagy idősembert fogadtak meg a *vatávok*. Őszől kezdődtek a napi rendszerességű esti *munkás guzsalyasok*,³⁶ ahol öt-hat leány a varrás és szövés mellett énekléssel, sokszor táncsal mulatta az

23 Kallós 1987.; Laczkó 1989, 42.; Péterbencke 1993, 74.; Gunda 1990, 48.; Kós 1997, 78.

24 Kallós 1987, 350.

25 A *nyirel* a román *mire* (vőlegény) szó moldvai magyar tájnyelvi változata.

26 Csűry 1930, 4.; Péterbencke 1993, 74.; Péterbencke 2020a, 191.

27 Csűry 1930, 12.; Péterbencke 1993, 75.

28 Péterbencke 1993, 71.; Sándor 1995, 929–930.; Németh L. 2009, 14.

29 Gunda 1990, 49.; Kós 1997, 76.; Péterbencke 2020a, 183.

30 Rubinyi 1901, 172. A román *horă* szó egy hagyományos körtáncítpust jelöl.

31 Péterbencke 1993, 71.; Péterbencke 2020a, 183.; Sándor 1995, 929.; Köncei 2009, 1.

32 E táncalkalmat román nyelvterületen *hora* vagy *joc* néven ismeretesek (Giurchescu 1995, 45.).

33 A guzsaly olyan farúd, melyre fonás alkalmával a szöszet, kendert vagy gyapjút feltekerték. Szolnoky 1979, 329–330.

34 Csűry 1930, 3.; Laczkó 1989, 41.; Péterbencke 1993, 70–71.; Sándor 1995, 929.; Kós 1997, 73.; Köncei 2009, 1.

35 Pávai 1993, 15–19, 53.; Sándor 1995, 931.; Köncei 2009, 4.; Németh L. 2009, 4–5.

36 A lányok ezen közös munkásszokása több magyarlakta vidéken *fonó* néven volt ismeretes (Németh I. 1979, 197–199.).

időt. Itt megjelentek a legények is, akik közül valaki *sültüvel*, dorombbal, esetleg harmonikával kísérte a táncosokat. Ilyen *guzsalyasból* egyszerre több volt a faluban, résztvevői általában egy leány szorosabb baráti vagy rokoni köréből kerültek ki.³⁷ Az eddig bemutatott táncalkalmak nevei, színhelyei és időpontjai településenként eltér(het)tek, azon belül pedig generációk szerint változtak, alkalmazkodva a helyiek igényeihez és lehetőségeihez. A tradicionális többnapos lakodalmak mára egynaposra rövidültek, a fiatalok szórakozási helyeként pedig már a rendszerváltást megelőzően megjelent a falusi diszkó, helyi szóhasználat szerint a *diszkotyéka*.³⁸

A különböző táncalkalmak szokásai, valamint a táncszervezés rendje alapvető hasonlóságot mutat a Kárpát-medencei magyarság táncgyományaival. A moldvai magyarok táncéletének egyik leginkább szembetűnő regionális vonása a táncalkalmak erős társadalmi ellenőrzéséből fakad, mely napjainkig is érezteti hatását. Moldvában a nyilvános táncos események a közösség reprezentatív alkalmi, ahol a táncban nemcsak a szórakozás vágya, hanem a táncosok társas viszonyai, státuszai, érték- és normarendszere is megmutatkozik. A kántor és a pap személye,³⁹ valamint a különböző generációk, az idősek és a fiatalság lokális szerveződése minden esetben hatással volt az egyes faluközösségek tánc kultúrájára. Ezek vizsgálatát településenként haladva, a sajátos mikrotörténeti kontextust figyelembe véve érdemes elvégeznünk.

A moldvai magyarok tánckészlete

Moldva tradicionális tánc kultúráját nagyban meghatározza történeti háttere (az Oszmán Birodalomtól való függés hosszú időtartama;⁴⁰ a térség átmeneti

37 Péterbencze 1993, 70.

38 Sándor Ildikó klézsei kutatása kapcsán említést tesz az 1960-as években létező *Joia tinere-tului* (fiatalok csütörtökje) elnevezésű táncalkalomról, melyet a falu iskolájában vagy kultúrotthonában szervezett meg a néptanács (Sándor 1995, 930.).

39 Szőnyi 2016, 193–194.; Szőnyi 2018, 45.; Szőnyi 2020, 163.

40 A Moldvai Fejedelemség 1489-ben, Ștefan cel Mare (III. István) uralkodása idején II. Bajazid oszmán szultán hűbéresévé vált. A töröktől való függés közel 400 évig fennállt a tér-

jellege, kulturális szempontból a Kárpát-medence és a Balkán határain helyezkedik el); a népi kultúra multietnikus környezete; valamint a földművelő falusi közösségek társadalomszerkezete. Moldva hagyományos tánckészletének alapját a *horă*, *sârba* és *brău* lánctáncok jelentik, melyek tánc történeti szempontból a középkori Európában virágkorukat élő nyitott vagy zárt füzértáncokkal rokoníthatók.⁴¹ E táncréteg késői fennmaradása a régió és a falusi közösségek viszonylagos – a múlt század közepéig érzékelhető – elzártságára⁴² és a kulturális közvetítő (polgári, értelmiségi) réteg hiányára⁴³ vezethető vissza. Nyugat-Európából kiindulva a reneszánszkori páros táncdivatok lassan kiszorították a lánctáncokat a Kárpát-medencéből, ám összetett történeti, gazdasági és társadalmi folyamatok együttes hatására Kelet-Európa peremvidékén és a Balkánon a lánctáncok továbbra is fennmaradtak.⁴⁴ Bár Moldvában – vélhetően német és lengyel közvetítéssel⁴⁵ – a nyugat-európai kötött szerkezetű kontratáncok is megjelentek,⁴⁶ valójában sosem tudták átvenni a lánctáncok helyét a lokális repertoárokban. Mindezek miatt improvizatív jellegű páros és szóló táncokkal – melyek formai szempontból igen magas fejlettségi fokra jutottak Közép-Erdélyben⁴⁷ – a moldvai tánckultúrában csak elvétve találkozhatunk.⁴⁸

Moldva tánckultúrájával dialektológiai szempontból a román táncfolklorisztika érintőlegesen már foglalkozott. Andrei Bucșan a múlt század máso-

---

ségben, hiszen csak 1877-ben mondták ki az akkori román állam – az 1859-ben létrejött Moldva és Havasalföld perszonáluniójának – függetlenségét. Halász 2020, 12.

41 Martin 1978, 9.; Giurchescu 1995, 269–270.

42 E tényezőt a magyarok esetében a népcsoport nyelvsziget-jellege tovább erősítette. Sándor 1995, 927.

43 Tánczos 1997, 2.; Halász 2020, 13.

44 Martin 1967, 123.; Martin 1978, 10.; Martin 1984, 354–355.; Giurchescu 1995, 269., 271.

45 Moldva északról Bukovinával határos, mely 1918-ig az Osztrák–Magyar Monarchia része volt. E vegyes etnikumú terület északi részén jelentős az ukrán, déli felében pedig a német és lengyel lakosság. Itt található a moldvai katolikusok legfontosabb búcsújáró helye, Kacsika (Cacica), ahol még napjainkban is német, lengyel, román és magyar nyelvű miséket tartanak a búcsú idején (augusztus 15-én).

46 Martin 1978, 12.; Martin 1990, 451. Lásd még Martin 1984, 354.

47 Martin 1990, 433.

48 Rituális szokáskörnyezetben megjelenő szólisztikus és rögtönzött férfítáncok között említhető a Klézsén és Somoskán ismert *cigányos* (Péterbencze 1994, 193.), valamint a Szabófalván egykoron járt „esküvői deszkatánc” (Csoma 2016, 536.).

dik felében végzett táncfolklorisztikai kutatások alapján Romániában 20 „koreográfiai tartományt”, azon belül pedig 118 „tánczónát” különített el.⁴⁹ A besorolást elsősorban morfológiai alapon, a táncok szerkezeti elemzése után végezte el,⁵⁰ figyelembe véve olyan további tényezőket, mint a táncok kísérő-jelenségei (dallam, szöveg, viselet), társadalmi szokáskörnyezete vagy stilisztikai eszköztára.⁵¹ Mindezek alapján Moldova területén négy régió: Északnyugat-, Délnyugat-, Északkelet- és Délkelet-Moldva koreográfiai tartománya lett megnevezve.⁵²

A kutató e tartományokat hasonlóságai alapján további nagyobb területi egységekbe, „koreográfiai dialektusokba” sorolta, így elkülönítette egymástól a dunai, a nyugati, a kárpáti, a keleti és a macedoromán dialektust.⁵³ Ezek közül a *keleti* a Szeret és a Prut közé eső területet – ezáltal Moldvát – foglalja magába, több esetben szoros kapcsolatot mutatva az őt határoló – dunai és kárpáti – táncdialektusokkal. Bucşan megállapításai szerint a keleti koreográfiai dialektus északi felében a kötött szerkezetű páros táncok, déli felében pedig a nyitott vagy zárt lánctáncok a gyakoriak, míg csoport- és szóló táncokkal inkább csak rituális szokáskörnyezetben (pl. a téli alakoskodó szokások esetén) találkozhatunk. Külön kiemelte, hogy a térség egyik jellemzője a régi és új táncréteg egyidejű aktív használata a lokális táncrepertoárokban.⁵⁴

Bucşan egy másik írásában, mely az előzőekben idézett tanulmányhoz képest korábban jelent meg, ám valószínűsíthetően később készült,⁵⁵ már 24 koreográfiai tartományt és 125 tánczónát említ Románia területén. Ehhez képest jelentősebb módosítást jelent, hogy a dunai, nyugati, kárpáti és macedoromán

49 Bucşan 1977, 314.

50 Bucşan 1977, 315.; Bucşan 1973, 1013.

51 Bucşan 1973, 1013. A koreográfiai tartományok és zónák meghatározásának kritériumai több ponton hasonlóságot mutatnak Martin György táncdialektológiai szempontrendszerével. Lásd Martin 1990, 391–393.

52 Bucşan 1977, 315.

53 Bucşan 1977, 323., 325., 327., 330., 332.

54 Bucşan 1977, 330–332.

55 A kutató 1977-es tanulmánya valószínűsíthetően egy 1971-ben román nyelven publikált könyvének részletét mutatja be magyarul. Lásd Bucşan 1971.

dialektus mellett ötödikként már nem nevezte meg a keleti dialektusterületet.⁵⁶ Sajnos nem kapunk magyarázatot a változtatás okára, bár nem zárható ki, hogy adathiány miatt bírálta felül előzetes dialektuskonceptióját a kutató.⁵⁷

A román tánckutatók közül Anca Giurchescu is foglalkozott dialektológiai kérdésekkel. Bucşantól kissé eltérően az egyes néprajzi és adminisztrációs zónák határait vette figyelembe, így Nyugat-Moldvához sorolta Neamţ, Bacău és Vrancea, Kelet-Moldvához pedig Iaşi, Vaslui és Galaţi megyéket.⁵⁸ Ezen felosztás alapján a moldvai magyarok által lakott térség nagyobb része a nyugat-moldvai néprajzi zónához tartozik. Leírása szerint az itt élők tánckultúráját gazdag tánckészlet (településenként 18–25 tánc ismerete) jellemzi, táncrendjükben első a *hora*, melyet a *sârba* követ, s kisebb régióktól függően a szvitet egy kis körös vagy egy páros tánc zárja le.⁵⁹ Moldva nyugati és keleti felét az utóbbira jellemző népies műtáncok és polkafélék nagyarányú jelenléte miatt különítette el egymástól.⁶⁰

Moldva magyar közösségeinek tánchagyományairól Martin György írt elsőként összefoglaló jelleggel.⁶¹ Táncaikat a magyar tánckultúra keleti dialektusához sorolta, jellemző vonásaik közül pedig kiemelte a középkorias kollektivitást, a motívumismétlő vagy strófikus, szakaszos, s mindenekelőtt kötött szerkezetet. Tánckészletüket három csoportra – körtáncokra, kör- és párostánc ötvözetekre, valamint páros táncokra – osztotta fel, melyekből egy-egy faluban több tucatot, néhol húszat-harmincat is ismerhetnek.⁶²

A táncélet bemutatásakor már utaltam a moldvai magyarságra vonatkozó korai beszámolók és leírások forrásértékére. Ezek közül több szövegben is

56 Bucşan 1973, 1014–1015.

57 Erről így vallott: „Igaz ugyan, hogy egyes területekről még igen hézagosak az ismereteink, különösen Moldva keleti részeiről, s az együttélő nemzetiségek táncainak a kutatása sem folyt kielégítő mértékben, [...]” Bucşan 1973, 1012.

58 Giurchescu 1995, 234.

59 Giurchescu 1995, 246.

60 Giurchescu 1995, 248.

61 Martin György *A magyar körtánc és európai rokonsága* című típusmonográfiájában nem vizsgálta a gyimesi és moldvai magyarság lánctánckultúráját. Mindezt azzal magyarázta, hogy sajátosságai alapján nem a Kárpát-medencei, inkább a balkáni, román körtáncagyományokkal rokoníthatók (Martin 1979, 193.).

62 Martin 1990, 450.

említést tettek a tánckészlet összetételéről. Elsőként Gegő Elek 1838-ból származó megjegyzése emelhető ki: „A' táncz, öltözet és más egyéb szokásokban is a' moldvánokat utánozzák. A' moldvánoknak két nevezetesebb tánczok van: körbeni, mellyben balról jobbra és viszont forognak, 's ezt chorának nevezik; és sorbani, mellyben rendben tánczol mindenki a' maga nemével, és ezt datschnak mondják. Mind a' kettőt gyakorolják a' magyarok is egykét cigány' hangászata mellett; [...]”⁶³ Kubinszky Mihály 1868-ban készült beszámolójában már három klézsei táncról írt:

„A hegedűs helyét dudás pótolta, kinek oláhos nótájára balról jobbra hullámzó lejtéseket tett a közel 40-50 legényből, és ugyanannyi leányból alakított kör. Ez vala a „körtáncz”; de ezenkívül lejtettek még két másféle tánczot is. Egyik a csárdáshoz hasonló, és abból áll, hogy 3-4 legény és ugyanannyi leány külön-külön összefogózik, jobbról balra, és megfordítva, sebesen forgatva egymást. A harmadik az úgynevezett „övtáncz,” mely a körtáncztól csak annyiban különbözik, hogy a tánczosok és tánczosnők külön-külön kisebb, de több kört alakítva, és öveikhez kölcsönösen fogódzva teszik a zene szerinti lejtéseket.”⁶⁴

A kalocsai kanonok vélhetően a *kezes* („körtáncz”), a *serény magyaros* („csárdáshoz hasonló” kis körös) és az *öves* („övtáncz”) táncoknak lehetett szemtanúja. Érdemes kiemelni, hogy utóbbi két táncnál egyértelműen utal a nemek tánc közbeni tagolódására. A 19. századi források közül utolsóként említhető László Mihály újságíró 1877-ben publikált cikke, melyben szót ejt *keringő* táncról, mivel azonban azt írja, hogy a csángóknál a páros táncok ismeretlenek, nála a *keringő* “körbe keringő” táncot jelenthet, azaz körtáncot és nem keringőt (valcert): „A csángó tánczok nem magyarok, de nem is oláhosak. Előfordul náluk a keringő és az úgynevezett kartáncz, melyben a legény és a leány külön ütemre lép. A páros tánczok a csángóknál ismeretlenek.”⁶⁵ A moldvai magyar táncstílusról és a páros tánc meglétéről elsőként Rubinyi Mózes vallott 1901-ben:

63 Gegő 1838, 52.

64 Kubinszky 2004, 84.

65 László 2004, 101.

„[...] a tánckarika pedig forog, mozog, ki-behorpad, de bizony az ember szinte keresi ebben a táncban a táncot. Berogyott térdel ugrándoznak a fiúk ide-oda, néha előre ugranak a körből, majd meg helyükre visszatérnek s a leányok mindenfelé utánok tipegnek. Van azután páros tánc is. Egy leány, egy fiú egymásba kapaszkodnak és így rengetik maguk alatt a moldvai földet. Gyakori az is, hogy két fiú táncol egy lánnyal. Mert a legény 13-14 éves korában már számít – valóságos gyerekek hordanak már géjtán-t⁶⁶ – és egész legényéletében táncol, míg a leány a húszon túl már vénleányszámba megy, s csak nézi a órát.⁶⁷ Így esik aztán, hogy sok a lány és mégis van – olyan hármastánc.⁶⁸”

Csúry Bálint 1934-ben már egyértelműen elkülönítette a páros táncot két másik körtáncától: „Még táncolják a csárdáshoz hasonló kettőst, de az öves, melyet egymás övébe fogózva, meg a kezes, melyet kézzel összefogózva járnak, körtánc, tehát román. Gyakori tánc a zidúka (= zsidóasszony) is.”⁶⁹ A *zidúka* nevezetű táncról sajnos nem tudunk meg ennél többet.

Összegezve az itt felsorolt forrásokat, a leírások alapján az 1930-as évekig a moldvai magyarság körében három táncforma létezhetett – körtánc (*chora*, *körtáncz*, *övtáncz*, *keringő*, *kartáncz*,⁷⁰ *öves*, *kezes*), sortánc (*datsch*) és páros tánc (*kettős*) – melyek közül a körtáncok jelenhették a táncrepertoár és a táncrend jelentősebb hányadát.

A népcsoport táncfolklorisztikai kutatásának megindulása előtt néhány néprajzi tanulmányban említés szintjén már felbukkantak moldvai magyar táncnevek. Külön település megjelölése nélkül, Gunda Béla négy moldvai táncot különített el az 1940-es évek végi gyűjtései alapján: *verbung* és *korogyászka*, melyek szóló férfitáncok, valamint *floricsika* és *kezes*, melyek vegyes vagy egynemű páros táncok. Leírása alapján a *kezes* a táncrend fő részét jelenhette,

66 A *géjtán* vagy *gerdán* gyöngyös kalapdiszt jelentett, melyet egykoron a lány készített a szeretőjének (Nagy 1981, 400.).

67 A szerző korábban a teljes táncalkalomra hivatkozott *óráként* (Rubinyi 1901, 172.).

68 Rubinyi 1901, 172. A magyar nyelvterületen ismeretes egy másik hármastánc is, az erdélyi Mezőségen járt *szászka* vagy *szászkatánc*, melyet Martin György alkalmi jellegű bemutató táncnak tartott (Martin 1990, 437.).

69 Csúry 2004, 203.

70 László Mihály írásából nem derül ki egyértelműen a „kartánczról”, hogy kör- vagy sortánc-e, azonban biztosan nem páros tánc.

mivel ezt egy-másfél óráig is járták.⁷¹ Gunda nem volt tánckutató, így észrevételeit kisebb fenntartásokkal érdemes kezelnünk. Rajta kívül csak Martin György tett egy alkalommal említést a verbunk (*verbung*) mint táncnév vagy tánc típus moldvai magyar ismeretéről,⁷² a későbbieknek pedig arra sem találunk utalást, hogy a *kezes* kizárólagosan páros tánc lett volna. Ugyancsak az 1940-es évek végéről, Bogdánfalváról, Klézséről és Trunkról származnak a Kós Károly által gyűjtött táncnevek: *csárdás*, *polka*, *kettős*, melyek közül mindegyik vegyes páros tánc, valamint *menyasszonytánc*, melyről csak annyi derül ki, hogy a lakodalmi ajándékozást kísérő táncaktus.⁷³ Kós külön kiemelte, hogy a moldvaiak „többnyire páros táncokat járnak.”⁷⁴ A moldvai táncművészet ismeretében kissé ellentmondásos és talán félrevezető, hogy a táncművészetben egyetlen körtáncról sem tettek említést a kutatók, sőt, a szóló és páros táncok meglétét hangsúlyozták.⁷⁵

A táncfolkloristák közül elsőként Martin György összegezte a moldvai magyarok táncrepertoárját. A körtáncok csoportjába a *kezes*,⁷⁶ *öves*,⁷⁷ *hora la bătai*, *hora máre*, *hora unire*, *alunelu*, *botosánka*, *bulgarászka*, *korogyászka*, *hangu*, *zsidoveszk*, *ráca*, *tulumba*, *garofica* és *oficerászka* táncokat; a kör- és páros-tánc-ötvetek csoportjába a *csimpojászka*, *hora polka*, *lugosánka* táncokat,⁷⁸ míg a páros táncokhoz a *didoj*, *árgyelánka*, *magyaros*, *csárdás*, *ruszászka*, *románka*, *keresel*, *floricika*, *tindija* és *sarampoj* táncokat sorolta. Külön kategóriaként jelölte meg a játékos páros táncokat, mint a *baraboj*,⁷⁹ a *pelenica* és a *mucika* nevezetű táncot, valamint a kivételesen előforduló szóló táncokat, mint

71 Gunda 1990, 49.

72 Martin 1952, 1.

73 Kós 1997, 89.

74 Kós 1997, 75.

75 Saját feltételezésem szerint, az itt felsorolt kérdéses esetek háttérében az állhat, hogy a kutatók elbeszélés(ek) alapján rekonstruálták a moldvai magyar táncművészetet, s nem vettek részt a helyi táncalkalmakon. A tanulmányokban nem kapunk választ e kutatásmódszertani kérdésre.

76 A táncot a románok *hora de mâna* táncának felelteti meg.

77 A táncot a románok *sârba* táncának felelteti meg.

78 Martin 1990, 450.

79 A táncot településenként eltérő névvel illetik: *frumosica*, *pedureci*, *sziminok*, *musama*, *kezcászka* vagy *kapra* (Martin 1990, 451.). A magyar táncművészetben *kecskés* néven terjedt el.

a *ciganyászkatá*, *ruszászkatá*,⁸⁰ s a *kecske* vagy *kapra* nevezetű újévi állatalakoskodó szokás táncát.⁸¹ Elemzése szerint előfordulnak olyan általánosabb táncok (*kezes*, *öves*), melyeket számos különböző dallamra járnak, ugyanakkor vannak csak egyetlen dallamhoz kapcsolódó kör- (*alunelu*, *garofica*) és páros (*keresel*, *floricika*) táncok is.⁸²

Martin Györggyel ellentétben, az 1990-es évek elején Moldvában terepmunkázó Péterbencze Anikó már helyszíni gyűjtések alapján állította össze több moldvai magyar település (Klészse, Somoska, Külsőrekecsin, Diószén, Lujzikalagor, Lészped, Pusztina, Trunk) táncrepertoárjának egységesített listáját. A falvak elkülönítése nélkül 31 táncról (*öves*, *virágtánc*, *kezes* vagy *édes Gergelem*, *lapos magyaros*, *hora studencilor*, *bulgáros*, *keresely*, *kedves útja*, *orosz tánc*, *tiszti sirba*, *hora uniri*, *hora mare*, *cigányos* vagy *bakkana*, *kettős*, *kecskés*, *zdrabuleanka*, *serény magyaros*, *tulumba*, *botosanka*, *cipik*, *korogyászka*, *csárdáska*, *tevelug*, *hojna*, *16-os polka*, *récés*, *tindia*, *saramoj*, *leu*, *parola*, *servetes*), továbbá 8 táncdallamról (*juhásztorok tánca*, *rekecsungalac*, *ardeleanka*, *csaszu*, *usa-kortuluj*, *banul maracsinej*, *alunyelu*, *románca*) tett említést felsorolásában.⁸³ A kutató a táncok formai és zenei jellemzői alapján három csoportra – Kárpát-medencei, nyugat-európai és balkáni táncrétegre – tagolta a tánckészletet.⁸⁴

Péterbencze Anikó egy nemrégiben megjelent munkájában már jóval részletesebben jellemzi a moldvai magyar táncokat.⁸⁵ Formai sajátosságaik közül kiemeli a periodikus szerkezetet és az állandó tempót, a táncalkotásban csekélynek tartja a nemi különbségek⁸⁶ vagy az egyéni improvizáció szerepét.⁸⁷ A

80 A táncnév páros táncként is előfordul a felsorolásban.

81 Martin 1990, 451.

82 Martin 1990, 450–451.

83 Péterbencze 1994, 189–190.

84 Péterbencze 1994, 190. A csoportosítás alapját valószínűleg Martin Györgynek a gyimesi magyar tánckészlet elemzésekor alkalmazott azonos klasszifikációs eljárása adhatta. Lásd Kallós – Martin 1970, 208. Péterbencze a táncrétegek felsorolásán kívül nem határozta meg az egyes kategóriák jellemzőit.

85 Tanulmányát elsősorban a Klézsén, Somoskán és Külsőrekecsinben végzett kutatásaira alapozta (Péterbencze 2020a, 188.).

86 Péterbencze 2020a, 184–185.

87 Ez alól kivételt jelentenek a lakodalmi szokáskörnyezetben előforduló rituális táncok (Péterbencze 2020a, 186.).

települések hagyományos táncrepertoárjának és az egyes táncok formakészletének a rendszerváltástól datálható gyorsütemű átalakulását a magyarországi táncházmozgalom hatására meginduló tudatos hagyományőrzéssel, a falvak, táncsoportok, táncosok között megszaporodó érintkezések homogenizáló hatásával, az organizált *visszatánítás* jelenségével magyarázza.⁸⁸ A szerző 1994-ben publikált tanulmányához képest ebben az írásában újabb táncnevek is feltűnnek, mint például a lakodalomban rituális szereppel bíró *burkozó fátyoltánc*,⁸⁹ a *seprútánc* és a *tűz lángja*.⁹⁰

A moldvai magyar tánc hagyományokkal csak elnagyoltan foglalkozó munkák sorából kiemelhető Halász Péter legújabb kötete, melyben az alábbi táncneveket teszi közzé: *gergeltánc*, *öves*, *kettős vagy dedoj*, *banumarucsini*, *kezes*, *vert kezes*, *kecskés* vagy *musama*, *öreg magyaros* vagy *lapos magyaros*, *serény magyaros* vagy *magyaroska*, *botosánka*, *hojna* vagy *brasoviánka*, *szerba*, *bulgárjászka*, *tiszti szerba*, *keresel*, *virágtánc* vagy *floriczika*, *ruszászka*,⁹¹ *románca*, *festeres tánc*, *zdrabuleánka tánca*, *cigányos*, *rókatánc*.⁹²

A moldvai tánczenét alaposan ismerő Lipták Dánielnek a lujzikalagori hegedűs, Gábor Antal repertoárját elemző tanulmányában találkozhatunk további táncdallam- és (véltetően)⁹³ táncnevekkel: *corăghește* vagy *corăghească*, *dorobănțește*, *țiğănească*, *öves*, *sârbă*, *serény kezes* vagy *fennjáró*, *laița*, *mușama*, *rața*,⁹⁴ *serény magyaros*, *fredelușu*, *öreg magyaros*, *ardeleanca*, *banu mărăcine*, *csárdás*, *rusca* vagy *rusește* vagy *ruseasca*, *brașoveanca*, *cărășel*, *polca dreaptă*, *zdrăngăi*, *alunelu*, *pelinița*, *sârba studenților*, *floricica*, *pălăncuța*, *hangu*, *tulumba*, *de doi*.⁹⁵

88 Péterbencze 2020a, 188.

89 Péterbencze 2020a, 186. Lásd még Péterbencze 2020b, 88–89.

90 Péterbencze 2020a, 189, 190.

91 Halász 2020, 62, 63. A listában külön szerepel a *ruszászka* és a *ruszászka tánc*, melyek leírása alapján nem találom különbséget a két tánc között.

92 Halász 2020, 59–63. A felsorolásban aláhúzással jelöltem azon táncneveket, melyek a Martin és Péterbencze által közölt tánckészletben nem szerepeltek.

93 A moldvai településeken nem mindig esnek egybe a zenészek által használt dallamnevek a táncosok által ismert táncnevekkel.

94 Lipták 2014b, 47–49.

95 Lipták 2014c, 39–40. A felsorolásban aláhúzással jelöltem azon táncneveket, melyek a Martin, Péterbencze és Halász által közölt tánckészletben nem szerepeltek.

Az általam Somoskán végzett gyűjtőmunka eredményeként összeállított helyi táncrepertoárból⁹⁶ csak azokat emelném itt ki, melyek az eddigi felsorolásokból hiányoztak: *cuka*, *csuliándra*, *drumul drákoluj*,⁹⁷ *félöves*, *nyelu*, *oláhos*, *pálmáska*, *parola*, *valja kaszandrej*, *mokányeászka*,⁹⁸ *klopoca*, *podu*, *tangó*, *válsz*, *pinguin*,⁹⁹ valamint a Somoskán ismert, de nem táncolt külsőrekecsini *stice*.

A moldvai magyarság táncnévadási szokásai kapcsán már Martin György is felhívta a figyelmet egy kiemelten fontos jelenségre, miszerint az egyes táncokhoz kapcsolódó nevek településenként különbözőek lehetnek, s gyakran falun belül korosztályonként is eltérnek.¹⁰⁰ Mindez nagyban megnehezíti a kutatók számára a moldvai (magyar) tánckészlet tipologizálását az eddigi gyűjtések alapján, különösen akkor, ha az adott tánc mellé nem került publikálásra táncfelvétel vagy táncírás. A táncrepertoár felmérését emiatt érdemes településenként, azon belül pedig generációkként haladva elvégeznünk, lehetőség szerint egyidejűleg együttműködve a táncos és zenész adatközlőkkel, valamint a tánc-és zenekutató kollégákkal. A táncmateria publikálása esetén nem hagyhatjuk figyelmen kívül a táncok formai oldalát reprezentálni tudó filmeket vagy kinetogramokat sem.

Az eddigi táncnévlistákból két dolog lehet szembetűnő az olvasó számára: a moldvai magyarok körében a hagyományos táncok száma igen magas,¹⁰¹ a táncnévadás pedig többnyire román nyelvű¹⁰² vagy a román táncnevek mold-

96 Összesen 58 különböző táncot neveztek meg a somoskai adatközlők, melyek közül néhányat több táncnévvel illettek.

97 A tánc több néven ismert, Martin Györgynél *garofica* néven, Péterbenze Anikó listájában *kedves útjaként* jelenik meg.

98 A tánc ezen felül *dedoj* (*de doi*) néven ismert.

99 A gyűjtést 2012–2013 között végeztem a településen, melynek eredményeit több tanulmányban, valamint a mesterszakos diplomamunkámban összegeztem. Lásd Szőnyi 2014a., 2014b. A repertoárba a település lakói által „hagyományosnak” tartott táncok kerültek be (így például nem lett lejegyezve a somoskai fiatalok által ismert és táncolt *manele*, melyet újabb, modern táncnak tartanak).

100 Martin 1952, 3.; Martin 1990, 450. Hasonló jelenség figyelhető meg a gyimesi magyarok körében is (Kallós–Martin 1970, 210.).

101 Ellentétben a Kárpát-medencei magyarság tánckészletével, ahol 4–5 táncfajtát ismernek településenként (Martin 1967, 118.).

102 Természetesen ez azon munkákban tűnik ki leginkább, ahol a kutató nem törekedett az adott táncnév magyarosítására, a román elnevezés lefordítására.

vai magyar tájnyelvi változatait használják. Martin György a gyimesi magyarok táncainak magas számát táncművészetük sajátos peremhelyzetével magyarázta. Gyimes a közép-európai (Kárpát-medencei) és a délkelet-európai (balkáni) táncrégió határán helyezkedik el, ennek köszönhetően a térség táncai magukon viselik mindkét kulturális régió jellemzőit.¹⁰³ A Kárpátoktól nem túl távol eső Moldova hasonló átmeneti zónának számít a már említett két európai táncrégió között, ez pedig magyarázatot ad a Kárpát-medencei, balkáni és közép-európai táncrétegek párhuzamos jelenlétére a vidéken.¹⁰⁴ Sándor Ildikó a kései stílustörténeti váltással indokolta a moldvai népzene és néptáncgyomány gazdagságát. A régióban az 1930-as évektől megjelenő népzenei új stílus nem hozta magával a régies – alapvetően balkáni hatást mutató – láncművészet kultúra eltűnését, hanem a különböző történeti rétegekhez tartozó táncdivatok felhalmozódását, egyidejű ismeretét és használatát eredményezte.¹⁰⁵

A moldvai zene- és táncművészet multietnikus eredetű és használatú, többnyire bolgár, cigány, lengyel, magyar, német, örmény, román, ruszin, török, ukrán és zsidó hatást figyelhetünk meg rajta.¹⁰⁶ Jelenlegi tudásunk szerint a magyarok már a 13. században megjelentek Moldvában,¹⁰⁷ így kultúrájuk az ott élő népcsoportokkal együtt formálódott. A 15. század óta a román nemzetiség túlsúlya nem vitatható a régióban,¹⁰⁸ a moldvai táncgyományokat mégis túlzás lenne etnikai alapon meghatározni, s egyszerűen románnak nevezni.¹⁰⁹ A helyi kultúrák etnikus jegyeinek elmosódása már a középkori belső migrációs folyamatok miatt megkezdődhetett,¹¹⁰ a 20. századi népmozgások,¹¹¹ valamint

103 Kallós – Martin 1970, 208.

104 Ennek ellenére a gyimesi és moldvai magyarok táncművészetének rétegzettségéje nem azonos, hisz Gyimesben inkább a Kárpát-medencei, Moldvában pedig a balkáni gyökerű táncok túlsúlya a jellemző. Vö. Kallós–Martin 1970, 210., 220., 226.

105 Sándor 1995, 927.

106 Martin 1996, 127.; Lipták 2014a, 41–42.

107 Tánczos 1997, 2.

108 Lipták 2014a, 41.

109 Vö. Lipták 2014a, 41–42.

110 Halász 2020, 16–21.

111 Itt elsősorban a moldvai férfiakat érintő munkamigrációra utalok. Lásd Lajos 2006, 179.; Ilyés 2008, 424.; Halász 2020, 20–23.

az intézményesített etnikai asszimilációs törekvések¹¹² pedig csak tovább fokozták az egységesítő erők hatását. A moldvai tánckultúrán belül napjainkban már a modernizáció miatt megindult akkulturáció¹¹³ és a globalizáció okozta kulturális egyneműsödés¹¹⁴ tekinthető a legjelentősebb átalakító tényezőnek.

Moldva recens tánckultúrájáról, a hagyományos tánckészlet változásairól és az 1980-as évektől megjelenő, az újabb szórakozási formákhoz (diszkotéka, diszkó) kapcsolható táncokról szinte semmit sem tudunk. Egy 1992-ben készült somoskai filmfelvétel arról árulkodik,¹¹⁵ hogy a falusi közösségek fiataljai már a rendszerváltás idején ismertek különféle könnyűzenei műfajokhoz tartozó táncokat. A felvételen hallható észak-amerikai eredetű 4/4-es ütemű diszkózene napjainkban inkább a városi szórakozóhelyeken fordul elő Moldva esetében. A jelenkori terepmunkák azt mutatják,¹¹⁶ hogy a régió rurális vidékein a *popular* népies műzene,¹¹⁷ valamint a balkáni gyökerű 9/8-os ütemű *manele* zene- és tánckultúra¹¹⁸ vált szinte kizárólagossá a fiatalok körében.

Zárógondolatok

A tanulmány a moldvai magyarok hagyományos táncéletéről és tánckészletéről igyekezett összegző jelleggel írni, némi kitekintést engedve a tánc hagyományoknak a közelmúltban végbemenő átalakulására vonatkozóan. A térség magyar közösségeinek tánckultúrája további kutatásokat igényel, elsősorban falvanként haladva, rávilágítva a kisebb-nagyobb regionális elkülönülésekre és a környező népcsoportokkal való kölcsönkapcsolatokra. Moldva gazdasága és társadalom-

112 Peti 2006, 145–147.

113 Tánczos 2010, 65.

114 Tánczos 1997, 9.

115 A film a Zenetudományi Intézet Népzene- és Néptánckutató Osztályának archívumában található Ft.1425. számú jelzettel. Gyűjtők: Fügedi János, Felföldi László, Péterbencke Anikó, Papp Imre.

116 Vö. Peti 2006, 132.

117 Lásd bővebben Sándor 1995, 930., 934.; Chiseliță 2014, 154.; Lipták 2014a, 42.

118 Lásd bővebben Garfias 1984, 91–93.; Giurchescu–Rădulescu 2011.; Beissinger–Rădulescu–Giurchescu 2016.

szerkezete dinamikusan változik, és ez kihatással van a lokális tánckultúrákra is. A korábban helyi szervezésű és közösségileg szabályozott táncélet megszűnt, a táncalkalmak száma lecsökkent, a tánctanulás gyakran intézményesített keretek között zajlik. A tánckészlet tekintetében a lánctánckultúra továbbra is fennmaradt, azonban az újabb zenei és tánctípusok egyre erősebben éreztetik hatásukat a falvak repertoárján. A közösségekben a táncoknak egyidejűleg több rétege, típusa, formája, stílusa, tartalma és funkciója él egymás mellett. A kutató szeme előtt zajló átalakulás értelmezése jelentős kihívást jelent, ugyanakkor nagyszerű lehetőséget is nyújt a kultúraváltozás belső szabályszerűségeinek és a közösségek adaptációs gyakorlatainak megfigyelésére, valamint a tradicionális és a könnyűzenei tánckultúrák közötti kapcsolódások vizsgálatára.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Ballagi 2004.** Ballagi Aladár: Részletek Ballagi Aladár történész A magyarság Moldvában című útleírásából. In: Vincze Gábor (szerk.): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989)*. (A Magyarságkutatás könyvtára 27.) Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest – Kolozsvár, 2004 (1888). 111–117.
- Barabás 2004.** Barabás Endre: Barabás Endre tanár beszámolója a Roman megyei csángó-magyarokról. In: Vincze Gábor (szerk.): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989)*. (A Magyarságkutatás könyvtára 27.) Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest – Kolozsvár, 2004 (1911). 158–162.
- Beissinger – Rădulescu – Giurchescu 2016.** Beissinger, Margaret – Rădulescu, Speranța – Giurchescu, Anca (eds.): *Manele in Romania. Cultural Expression and Social Meaning in Balkan Popular Music*. Rowman & Littlefield – Lanham – Boulder, New York – London, 2016.
- Bucșan 1971.** Bucșan, Andrei: *Specificul dansului popular românesc*. Academiei Republicii Socialiste Româna, București, 1971.
- Bucșan 1973.** Bucșan, Andrei: A román népi táncművészet tudományos kutatása. *Korunk*, 32. (1973) 7. sz. 1012–1017.
- Bucșan 1977.** Bucșan, Andrei: A román néptánc sajátosságai. In: Kaposi Edit – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1976–77*. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 1977. 314–342.
- Chiseliță 2014.** Chiseliță, Vasile: Genurile muzicii populare instrumentale de dans din Moldova/Basarabia și nordul Bucovinei. Inovație și dialog european în epoca modernă. *Revista de Etnologie și Culturologie*, 16. (2014). 141–197.
- Csoma 2016.** Csoma Gergely: *A megkötött idő. Varázslások, ráolvasások, rontások, archaikus imák és népmesék Moldvából*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2016.

- Csűry 1930.** Csűry Bálint: *Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról.* (Erdélyi Tudományos Füzetek 27.) Az Erdélyi Múzeum Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 1930.
- Csűry 2004.** Csűry Bálint: Részletek Csűry Bálint nyelvész moldvai útibeszámolójából. In: Vincze Gábor (szerk.): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989).* (A Magyarságkutatás könyvtára 27.) Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest – Kolozsvár, 2004 (1934). 198–208.
- Domokos 1993.** Domokos Pál Péter: Csángómagyar lakodalom. In: Péterbence Anikó (szerk.): „*Moldovának szíp táiaind születem...*”. *Magyarországi Csángó Fesztivál és Konferencia.* Csángó Fesztivál Kisebbségi Alapítvány, Jászberény, 1993. 91–94.
- Ferkóné 2010.** Ferkóné Pávai Réka: A moldvai magyar népzene és néptánc korai forrásai. In: Felföldi László – Müller Anita (szerk.): *Hagyomány és korszerűség a néptánckutatásban. Pesovár Ernő emlékezete.* MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 2010. 231–249.
- Garfias 1984.** Garfias, Robert: Dance among the Urban Gypsies of Romania. *Yearbook for Traditional Music*, 16. (1984). 84–96.
- Gegő 1838.** Gegő Elek: *A moldvai magyar telepekről.* A Magyar Királyi Egyetem betűivel az Academia költségein, Buda, 1838.
- Giurchescu 1995.** Giurchescu, Anca: *Romanian Traditional Dance.* Wild Flower Press, Mill Valley, CA, 1995.
- Giurchescu – Rădulescu 2011.** Giurchescu, Anca – Rădulescu, Speranța: Music, Dance, and Behaviour in a New Form of Expressive Culture: The Romanian Manea. *Yearbook for Traditional Music*, 43. (2011). 1–36.
- Gunda 1990.** Gunda Béla: A moldvai magyar népi műveltség jellegéhez: Néprajzi gyűjtőúton a moldvai magyaroknál. In: Niedermüller Péter (szerk.): *Népi kultúra – Népi társadalom.* Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve XV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 37–87.
- Halász 2020.** Halász Péter: *Az első csóktól az első gyermekig. A párválasztás, a házasság és a gyermek a moldvai magyarok szokás- és hiedelemvilágában.* Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2020.

- Ilyés 2008.** Ilyés Zoltán: A moldvai csángók. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008. 418–425.
- Ilyés – Pozsony – Tánzos 2006.** Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc – Tánzos Vilmos (szerk.): *A moldvai csángók bibliográfiája*. Online kiadás, 2006. <http://csangobibliografia.adatbank.transindex.ro/bibl.php?a=bibl> Letöltés: 2014. március 31.
- Jénáki 2004.** Jénáki Ferenc: Jénáki Ferenc hittantár tudósítása a gyerejesti csángó-magyarokról. In: Vincze Gábor (szerk.): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989)*. (A Magyarságkutatás könyvtára 27.) Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest – Kolozsvár, 2004 (1924). 167–168.
- Kallós 1987.** Kallós Zoltán: Lakodalom előtti „szabogató” a moldvai magyarok közt. *Ethnographia*, 98. évf. (1987) 2–4. sz. 350–359.
- Kallós – Martin 1970.** Kallós Zoltán – Martin György: A gyimesi csángók táncélete és táncai. In: Dienes Gedeon – Maác László (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1969–1970*. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 1970. 195–254.
- Kós 1997.** Kós Károly: Moldvai csángó menyegző (1949). In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 5. Dolgozatok a moldvai csángók népi kultúrájáról*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 1997. 73–95.
- Köncei 2009.** Köncei Csongor: A moldvai csángómagyarok táncalkalmai. In: Tálás Ágnes Judit (szerk.): *Moldvai táncok – Klézse, Somoska*. Oktatási segédanyag – DVD. (A Kárpát-medence táncos öröksége IV.) Hagyományok Háza, Budapest, 2009. 1–4.
- Kubinszky 2004.** Kubinszky Mihály: Kubinszky Mihály kalocsai kanonok javaslatai a moldvai katolikus magyarok ügyében. In: Vincze Gábor (szerk.): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989)*. (A Magyarságkutatás könyvtára 27.) Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest – Kolozsvár, 2004 (1868). 85–88.

- Laczkó 1989.** Laczkó István: Csángó népszokások a moldvai Lábnyikban. *Honismeret*, 17. (1989) 1. sz. 40–49.
- Lajos 2006.** Lajos Veronika: Modernizáció és társadalom a moldvai csángó közösségekben: kérdésfelvetések a migráció témakörében. In: Diószegi László (szerk.): *A moldvai csángók. Veszélyeztetett örökség, veszélyeztetett kultúrák*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2006. 177–184.
- László 2004.** László Mihály: Részletek László Mihály újságírónak a moldvai csángókról írott cikkéből. In: Vincze Gábor (szerk.): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989)*. (A Magyarságkutatás könyvtára 27.) Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest – Kolozsvár, 2004 (1877). 99–101.
- Lipták 2014a.** Lipták Dániel: Egy moldvai csángó hegedűs dallamkincse I. *Folkmagazin*, 21. (2014) 1. sz. 40 – 43.
- Lipták 2014b.** Lipták Dániel: Egy moldvai csángó hegedűs dallamkincse II. *Folkmagazin*, 21. (2014) 2. sz. 47–49.
- Lipták 2014c.** Lipták Dániel: Egy moldvai csángó hegedűs dallamkincse III. *Folkmagazin*, 21. (2014) 3. sz. 39–41.
- Martin 1952.** Martin György: [Jelentés. Csángó népmesék.] Akt. 215. Kézirat, Egyházaskozár, Baranya megye. Zenetudományi Intézet Népzene- és Néptánckutató Osztály és Archívum, Budapest, 1952. 1–15.
- Martin 1967.** Martin György: Az improvizatív előadás szerepe a Kárpát-medence tánc kultúrájában. *Táncművészeti Értesítő*, (1967) 3. sz. 118–125.
- Martin 1978.** Martin György: A magyar és a román táncfolklór viszonya az európai összefüggések tükrében. *Művelődés*, 31. (1978) 2. sz. 9–13.
- Martin 1979.** Martin György: *A magyar körtánc és európai rokonsága*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
- Martin 1984.** Martin György: Népi tánc hagyomány és nemzeti tánc típusok Kelet-Közép-Európában, a 16–19. században. *Ethnographia*, 95. évf. (1984) 3. sz. 353–361.
- Martin 1990.** Martin György: Magyar tánc dialektusok. In: Dömötör Tekla (főszerk.): *Magyar néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 390–451.

- Martin – Kallós 1970.** Martin György – Kallós Zoltán: A gyimesi csángók táncélete és táncai. In: Dienes Gedeon – Maác László (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1969–1970*. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 1970. 195–254.
- Nagy 1981.** Nagy Jenő: Öltözet. In: Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő: *A moldvai csángó népművészet*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981. 360–417.
- Németh I. 1979.** Németh Imre: Fonó. In: Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon. 2. F–Ka*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 197–199.
- Németh L. 2009.** Németh László: Magyar Népzene Moldvában. In: Tálás Ágnes Judit (szerk.): *Moldvai táncok – Klézse, Somoska*. Oktatási segédanyag – DVD. (A Kárpát-medence táncos öröksége IV.) Hagyományok Háza, Budapest, 2009. 1–23.
- Pávai 1993.** Pávai István: *Az erdélyi és moldvai magyarság népi tánczenéje*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1993.
- Peti 2006.** Peti Lehel: A csángómentés szerkezete és hatásai az identitásépítési stratégiákra. In: Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 5. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. (Kriza Könyvek 27.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2006. 129–155.
- Péterbencze 1993.** Péterbencze Anikó: Adatok a moldvai csángók folklórához – Táncok és táncos szokások a Bákó környéki falvakban. In: Péterbencze Anikó (szerk.): „Moldovának szíp táiaiind születem...”. *Magyarországi Csángó Fesztivál és Konferencia*. Csángó Fesztivál Kisebbségi Alapítvány, Jászberény, 1993. 68–90.
- Péterbencze 1994.** Péterbencze Anikó: Közösségi alkalmak és táncok Bákó környékén. *Néprajzi Látóhatár*, 3. (1994) 1–2. sz. 189–203.
- Péterbencze 2019.** Péterbencze Anikó: Átmeneti rítusok és a tánc kapcsolata a moldvai csángó-magyar lakodalom rendszerében. *Táncstudományi Közlemények*, 11. (2019) 1. sz. 48–68.
- Péterbencze 2020a.** Péterbencze Anikó: A moldvai csángó-magyar táncok jellemzői a Bákó környéki lokális közösségekben. In: Lanszki Anita (szerk.): *Tánc és kulturális örökség. VII. Nemzetközi Táncstudományi Konferencia a*

Magyar Táncművészeti Egyetemen. Magyar Táncművészeti Egyetem, Budapest, 2020. 183–193.

- Péterbencze 2020b.** Péterbencze Anikó: Tánc és rítus kapcsolata a moldvai csángó-magyarok körében. In: Péterbencze Anikó (szerk.): *Tánc és szakralitás. Tanulmányok a rituális táncok világából.* Csángó Fesztivál Alapítvány, Budapest, 2020. 87–117.
- Rubinyi 1901.** Rubinyi Mózes: A moldvai csángók múltja és jelene. *Ethnographia*, 12. évf. (1901) 4. sz. 166–175.
- Sándor 1995.** Sándor Ildikó: A hangszerkészlet és a táncélet változása Klézsén. *Ethnographia*, 106. évf. (1995) 2. sz. 927–936.
- Szolnoky 1979.** Solnoky Lajos: Guzsaly. In: Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon. 2. F–Ka.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 329–331.
- Szőnyi 2014a.** Szőnyi Vivien: A moldvai csángó magyar táncok funkcionális és formai-stiláris változásai. In: Bolvári-Takács Gábor et al. (szerk.): *Alkotás – Befogadás – Kritika a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban.* Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest, 2014. 180–188.
- Szőnyi 2014b.** Szőnyi Vivien: A magyarországi táncmozgalom hatása egy moldvai csángó település tánc kultúrájára. In: Vajda Zoltán (szerk.): *Tehetőségek a tudomány horizontján. Válogatás a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara hallgatóinak tudományos munkáiból.* SZTE Bölcsészettudományi Kar, Szeged, 2014. 295–309.
- Szőnyi 2016.** Szőnyi Vivien: Hatalom és erkölcs a moldvai csángó tánc kultúrában. In: Bolvári-Takács Gábor et al. (szerk.): *Tánc és Társadalom.* Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest, 2016. 190–196.
- Szőnyi 2018.** Szőnyi Vivien: The Social Embeddedness of the Dance Culture in a Moldavian Village. *Open Journal for Anthropological Studies*, 2. (2018) No. 2. 37–52.
- Szőnyi 2020.** Szőnyi Vivien: Adaptációs gyakorlatok a moldvai Magyarfalu tánc kultúrájában. In: Pál-Kovács Dóra, Szőnyi Vivien (szerk.): *A mozgás misztériuma. The Mystery of Movement.* L'Harmattan, Budapest, 2020. 152–172.

Tánczos 1997. Tánczos Vilmos: *A moldvai csángók lélekszámáról*. A Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára. Kézirat, 1997. 1–26.

<http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/moldva.htm> Letöltés: 2021. február 08.

Tánczos 2010. Tánczos Vilmos: A moldvai csángók magyar nyelvismerete 2008–2010-ben. *Magyar Kisebbség*, 15. (2010) 3–4. (57–58.) sz. 62–156.

Wichmann 1936. Wichmann Györgyné Hermann Júlia: Moldvai csángó megnyegző Szabófalván. *Ethnographia*, 47. évf. (1936) 1–2. sz. 57–65.

General Features of the Dance Culture of Moldavian Hungarians

ABSTRACT: The study aims to remedy one of the shortcomings of Hungarian dance folklore by summarizing existing data and partial findings on the dance culture of the Moldavian Hungarians. The ethnographic descriptions of the dance life and repertoire of this ethnic group have not been in the focus of interest of dance folklorists in the past, and their dance traditions have only been tangentially dealt with in ethnographic descriptions, with the exception of a few studies. Based on the information from various source groups, the study describes a formerly well-organised, communally operated dance life in the Moldavian Hungarian settlements. In addition to dance events linked to major holidays and personal anniversaries, monthly or weekly dance occasions were held to enrich the social entertainment. In terms of dance repertoire, the traditional dance order was determined by a chain dance culture with medieval roots and strong Balkan influences, but due to the combined influence of the historical background and cultural and social characteristics of the region, additional dance layers, including a few Carpathian Basin couples and a larger proportion of Western European contra dances, were also incorporated into the repertoire. The dance culture of Moldavia is currently undergoing a significant change, the interpretation of which requires the exploration and understanding of earlier dance traditions and their placement in European dance history.

KEYWORDS: dance life, dance occasion, dance dialect, dance repertoire, Moldavian Hungarians

